

zděššího pravověrného křesťanství i do středověkých herezí.

Autorovi se podařil velmi vyvážený pohled na gnózi, který se opírá o skvělou znalost primárních pramenů, nepředpojatý přístup a obrovskou erudici. Kromě toho Rudolph bere velký ohled na nezasevěteného čtenáře, takže jeho knihu lze doporučit jak těm, kdo chtějí získat celkový obraz tématu, tak i těm, které zajímají samotné gnostické prameny, ale bojí se skočit rovnou do „hlubokých vod“ gnostické mytologie (česky vycházejí překlady spisů z Nag Hammádí v řadě *Rukopisy z Nag Hammádí*, kterou vydává nakladatelství Vyšehrad od roku 2008, zatím vyšly dva svazky). Ocenění zasluhuje i bohatý a s každým dalším vydáním aktualizovaný odkazový aparát, který svědčí o vědecké poctivosti autora a současně činí knihu použitelnou i pro badatele. K přehlednosti a použitelnosti knihy dále přispívají časová tabulka, seznam literatury, dva rejstříky a obrazová příloha, která zahrnuje skoro vše, čím lze za současného stavu bádání gnózi ilustrovat.

To, co lze Rudolphově knize vytknout, jsou většinou jen maličkosti: např. tvrdí, že „Adam ve věku 700 let“ předává své zjevení synu Sétovi (s. 138), avšak novější bádání (Charles W. Hedrick) příslušnou pasáž *Zjevení Adamova* nevykládá jako věk Adamův, ale jeho syna Seta, kterého dle *Gn 5,3* v septuagintním znění Adam zplodil ve 230 letech (Adam podle *Gn 5,5* zemřel v 930 letech). Rovněž 14 výroků v tomtéž spise patrně nedokládá nepřetržitě zjevení spasitele, jak to vidí autor (s. 140), nýbrž spíše 13 názorů klamných a jeden pravý o příchodu spasitele na svět (George W. MacRae, Charles W. Hedrick).

Velmi je třeba ocenit práci překladatele Jiřího Gebelta, který knihu nejen převedl do pěkně čtivé češtiny, ale citované překlady pramenné literatury zčásti přeložil sám, zčásti srovnal s originálními texty (za přispění Matyáše Havrdy), zčásti dohledal v existujících českých překladech. Jediné, co by se dalo jeho překladu vytknout, je, že stanovené užití závorek (s. 10) není na několika místech dodrženo (např. s. 144). Na některé drobné omyly „zadělal“ už samotný autor, když např. v pozn. 26 cituje tutéž pa-

sáž v trochu odlišné podobě než v samotném textu (s. 79). Podobně už od Rudolpha pochází zmatek, který provází název hlavního šimonovského traktátu, jenž je uváděn jako *Velké zjevení* (s. 20; něm. „Offenbarung“), *Velké zvěstování* (s. 184; něm. „Verkündigung“) a *Velký výklad* (s. 293; *Apofasis megalé*; něm. „Verkündigung“). U nás je vžitý posledně jmenovaný název.

ZUZANA VÍTKOVÁ

Josef Bartoň, *Moderní český novozákonní překlad*,

Praha: Česká biblická společnost 2009, 228 s.

ISBN 978-80-87287-07-1.

Podtitul recenzované knihy Josefa Bartoňe („Nové zákony dvacátého století před Českým ekumenickým překladem“) blíže vymezuje téma, jemuž se autor věnuje: jsou jím české překlady Nového zákona od roku 1900, přesněji 1909, kdy vyšla první část překladu Jana Sýkory, až do roku 1961, kdy byly zahájeny práce na Českém ekumenickém překladu. Takový soubor nebyl zatím uceleně popsán. Bartoňova kniha má tu zásluhu, že takovýto popis, a to řádný a systematický, přináší, nadto však na popisu zdaleka nepřestává; jednotlivé překlady totiž navzájem důkladně porovnává a především je hodnotí z hlediska jejich poměru k originálu i z hlediska volby výrazu v cílovém jazyce. Předmětem autorova výzkumu je šest překladů (Sýkora, Sýkora-Hejčl, Col, Žilka, Škrabal, Škrabal-Petrů), či spíše, jak autor upozorňuje, „šest překladových typů, protože většina z překladů se dočkala více vydání, leckdy navzájem dosti odlišných, publikovaných ve třiceti pěti knižních titulech“ (s. 15).

Poté, co autor podal systematický přehled edicí českých překladů Nového zákona z daného období (s. 19-27), představuje a charakterizuje účastníky popisovaných překladatelských aktivit: dozvíme se tedy ve formě medailonu či slovníkového hesla ne-

jen o uvedených překladatelských osobnostech, ale i o jejich odborných pomocnících, konzultantech a upravovateli jejich textů. Tyto informace považují za důležité a užitečné nejen z toho důvodu, že eventuálním uživatelům či čtenářům jednotlivých překladů zůstávají obvykle skryty, a že je tudíž na místě informaci o nich podat, hlavně ovšem proto, že dávají nahlédnout nezbytnost interdisciplinárního přístupu; ta platí, podobně, nejen pro překlady biblické, ale pro jakoukoli překladatelskou práci, jistě přinejmenším pro tlumočení závažných textů kulturní historie. V tomto případě najdeme pochopitelně především jména teologů, ale také katolického básníka a překladatele Jana Čepa, bohemisty Oldřicha Králíka a Emila Smetánku, filozofy Václava Renče a Jana Sokola i klasického filologa Ferdinanda Stiebitze.

Ústřední a nejobsáhlejší čtvrtá kapitola (s. 39-199) představuje postupně v chronologické řadě, jak zní její nadpis, „šest nových novozákonních překladů po roce 1900“; pokud vyšel překlad ve více vydáních a úpravách, jsou charakterizovány všechny. Posuny, jak mezi překladateli, tak uvnitř jednotlivých překladatelských typů, jsou nesmírně zajímavé. Nejprve odklonem od Vulgáty jakožto výchozího textu a stále energičtějším příklonem ke kritickému vydání řeckého originálu, a pak také tím, jak odrážejí vývoj českého jazyka v průběhu dvacátého století; mnohé se dozvídáme jednak ze samotných Bartoňových rozborů a z nich plynoucích postřehů a závěrů, ale i z překladatelských předmluv a doslovů, z dobové odborné reflexe, zejména v recenzích, a nakonec i z moderní odborné reflexe, jak ji přinášejí studie již i po roce 2000 (například olomoucký profesor Ladislav Tichý o Škrabalově překladu a o překladu Škrabala-Petrů nebo sám Josef Bartoň o překladu Colově). Zdůrazněme, že recenzenty nejsou pravidlem pouze teologové, setkáme se s významnými filologickými osobnostmi, jako byl František Novotný (Sýkorův český Nový zákon) nebo Pavel Váša (k překladu Františka Žilky); podle očekávání se klasický filolog Novotný kriticky zabývá vztahem Sýkorova textu k originálnímu znění Nového zákona, zatímco bohemista Váša věnuje

pozornost v první řadě Žilkově češtině. Vše to, co nám autorovy rozborů i jeho prezentace odborné reflexe podávají, je pak u každého překladatelského typu užitečně dokumentováno u ukázkách. To vše pak stručně na pouhých šesti stránkách shrne závěrečná 5. kapitola, která nakonec naznačí (s. 205) i perspektivy dalšího výzkumu na tomto poli. Takový výzkum by jistě uvítal čtenář, jež Bartoňova kniha patřičně naladila k očekávání dalších prací, třeba o překladech Starého zákona, jeho jednotlivých knih (Píseň písní, Žalmy), nebo o překladech celé Bible již z počátku našeho tisíciletí.

Josef Bartoň ukazuje čtenářům názorně ono všudypřítomné napětí, jímž se vyznačují moderní pokusy o překlad biblického textu do češtiny (a jistě je tomu tak i u překladů do dalších moderních jazyků): na jedné straně zde stojí respekt k bohoslužebné, liturgické a vůbec náboženské tradici, citlivě vnímané a láskyplně pěstované nemalou konzervativní částí křesťanských věřících čtenářů Bible, na straně druhé filologická přesnost, vývoj literárního i mluveného jazyka a oprávněný požadavek srozumitelnosti. V tomto napětí se pohybují moderní české novozákonní překlady, jejichž tvůrci se zjevně snaží (někteří explicitně) působit na moderního čtenáře jazykovými prostředky adekvátními těm, jimiž originál kdysi působil na soudobé publikum. S tím souvisí otázka, dodnes uspokojivě nezodpovězená, jaký ráz a jakou úroveň měla řečtina Nového zákona ve své době. Jisto je, že je tomu v různých novozákonních knihách různě, i v tomto ohledu je jistě značný rozdíl například mezi jazykem a stylem Lukášových knih a Apokalypsy. Co se týče češtiny překladu Kralických, zaujal mne Žilkův postřeh (citován na s. 116 ze stati k jubileu Emila Smetánky v *Naši řeči* 1935) o Blahoslavově, potažmo kralickém, jazyce: „Jak polatinštělý je sloh Blahoslavův, jsem si jasně uvědomil, když jsem jeho překlad srovnával s řeckým originálem. Ať se jakkoli rozřeší vědecký spor o to, pokud je překlad Blahoslavův překladem přímo a výhradně z řečtiny a pokud mu byl předlohou vzor latinské Vulgaty, mně je jisto, že latinské slohové myšlení vázalo Blahoslava v jeho díle.“ Považuji totiž za užitečné vědět, že kralický styl není vý-

sadním majetkem a špecifickou zásluhou českého protestantizmu.

Kniha je logicky, prakticky a srozumiteľne členená, podľa mého názoru nepominul autor nič, čo malo byť v danej súvislosti řečeno a čo bolo užitečne čtenáři názorně předvést na ukázkách z překladů i na sekundárních textech (autoreferáty, recenze, kritiky). Mnoho důležitého až zásadního se najde v poznámkách, jsou našťásti na každé stránce pod čarou, takže uživatelé uniknou s menší pravděpodobností, než kdyby je musel hledat za textem; domnívám se ale, že je zde těchto informací pro poznámky občasně škoda, mohly být docela dobře pojaty do textu, mírné rozšíření by mu neškodilo.

Pro publikaci může sáhnout a může z ní vyčíst mnoho cenného nejen teolog nebo religionista, ale stejně i například historik, klasický filolog, bohemista, literární historik, teoretik překladu. Všem jim i dalším odborníkům i laikům mohu Bartoňovu knihu s čistým svědomím vřele doporučit.

JANA NECHUTOVÁ

Miloš Mendel, *Hidžra: Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí,*

Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky 2006, 386 s. ISBN 80-85425-58-0.

Byť na ceste, či už symbolicky alebo aj fyzicky, je modelom vlastným mnohým náboženským tradíciami. O isláme sa to dá tvrdiť možno ešte o niečo dôraznejšie ako o iných náboženstvách. Byť na „priamej ceste“ (*as-sírat al-mustaqím*) je vlastne základným životným modelom muslimov. Keď existuje absolutizácia muslimskej cesty, je to cesta proroka Muhammada, a nielen tá symbolická iniciálna nočná (*al-isrá' wa l-mir'ádž*) do Jeruzalema a do nebies, ale aj tá reálna, životná a vlastne – najmä v mnohých reinterpretáciách počas dejín islámu – neme-

nej symbolická, a pre prvotnú muslimskú obec zlomová: *hidžra*.

Túto fascinujúcu tému vybral za predmet svojej knihy Miloš Mendel. Mendel je autorom mnohých zásadných publikácií z oblasti islámu a arabského sveta. Pre predmet svojich kníh často vyberá kontroverzné a bohato diskutované témy (islámsky fundamentalizmus, *džihád*, palestínsko-izraelský konflikt a pod.) *Hidžra* sa môže zdať v očiach laického čitateľa v tomto smere výnimkou, no v skutočnosti nie. Ide tiež o tému aktuálnu, diskutovanú a zásadnú, aspoň v kontexte islámu a islamológie. Môže tomu byť tak aj preto, že vôbec sa nepojednáva v tejto knihe len o jednorazovom historickom akte Muhammada a jeho stúpencom, keď v r. 622 n. l. odišli z Mekky do Medíny, ale o modele a princípe, ktorý sa mnohokrát znovuzrodil počas posledných zhruba tisíc päťsto rokov dejín islámu. O tom nám celom rozpráva aj Mendelova kniha, o mnohých *hidžrách* v isláme, ktoré neraz určili ďalší osud jednotlivých smerov, prúdov a skupín v rámci značne rozmanitej islámskej tradície. Iste, dostane sa tam miesto aj Muhammadovej *hidžre* a prvým muslimským *hidžram* (Etiópia), venuje sa im vyčerpávajúco druhá kapitola. Popri Muhammadovi a jeho rovesníkom Mendel však venuje väčšiu časť – vyše štyri pätiny – svojej monografii iným aspektom *hidžry*, či už ide o exegeticko-právny aspekt tohto javu (štvrtá kapitola) alebo potom jednotlivým historickým *hidžram* či už v kontexte dejín kalifátu a štiepenia islámu na jednotlivé frakcie (tretia kapitola) alebo potom v rámci islámskych reformných a radikálnych hnutí v 18. až 20. stor. (piata kapitola). Pokiaľ ide o rozsah táto posledná kapitola tvorí najväčší blok knihy, čo zodpovedá nielen autorovmu bádateľskému zameraniu, ale aj skutočnosti, že mnohé reformistické a radikálne islámske skupiny s nadmiernou obľubou adaptujú „prorokovu prax“ – teda aj *hidžru* – vo svojom pôsobení. Popri tematickom zvládnutí problematiky *Hidžra* je aj metodologicky a teoreticky dobre vymedzená (venuje sa tomu prvá kapitola). Knihu dopĺňajú mnohé užitočné prílohy a index, no predovšetkým nie kvôli týmto formálnym vymoženostiam